

9. 9. APRIL 1940 FEMTEKOLLONNENES DAG

Den Norske Frimurerorden med allierte storlosjer var i løpet av årene blitt en verdensomspennende organisasjon. Særlig var forbindelsen til USA og England blitt styrket.

Vi som står utenfor kjenner lite til hvordan det internasjonale samarbeide fungerer. Når stormesteren blir intervjuet sier han alltid at Den Norske Frimurerorden er en selvstendig norsk orden som ikke er avhengig av eller styres av utenlandske krefter. Vi kjenner imidlertid fra stormester Færdens opptreden og hendelsene i august 1921 som er beskrevet tidligere, at norsk frimureri styres av en overordnet instans som vi antar befinner seg i utlandet.

Den Norske Frimurerorden har mottatt konstitusjonspatent, først fra England i 1749 og senere fra Sverige i 1891. Enhver storlosje som hører til frimureriets verdensomspennende nett har underskrevet en underkastelses-erklæring som binder storlosjene til en felles ledelse og til et samordnet læresystem for personlig utvikling. Plikten til taushet og kravet til lydighet er rettet mot denne ledelse. Forpliktelsen overføres fra storlosjene videre til de enkelte lokale losjer og til medlemmene.

Innenfor fellesskapet kan medlemmene fritt besøke utenlandske losjer dersom han er utstyrt med frimurerpass. Det må bety at alle er underlagt den samme taushetsplikt og de samme krav til lydighet. Uten denne felles forpliktelse ville besøk fra fremmede losjer kunne avdekke hemmeligheter og derfor ikke kunne gjennomføres. Underkastelseserklæringen binder systemet sammen og knytter det til en overordnet leder. Dette gir organisasjonen internasjonal makt og indre styrke.

For hver fremmed storlosje som Den Norske Frimurerorden har forbindelse med er det oppnevnt en herværende representant og en representant på den fremmede losjens hjemsted. Det skulle i 1939 gi 93 norske internasjonale ambassadører. Ikke alle representanter er oppnevnt.

Noen av våre øverste militære sjefer er oppnevnt som herværende representanter for utenlandske storlosjer. I matrikkelen for 1939 finner vi:

***Generalmajor Ivar Aavatsmark**, Stormesterens Prokurator, statsråd, kommandant på Akershus festning, repr. for The Supreme Council 33 and last Degree Scottish Rite for the Northern Masonic Jurisdiction, Boston, USA, og representant for The Grand Lodge of Montana, Hellena, USA.,

***Major O. Brinchmann Hansen**, repr. for Grande Lodge of Rhode Island & Providence Plantation. Providence, USA.

***Generalmajor Gustav Grüner**, repr. For The Grand Lodge of Utah, Salt Lake City, USA.

***Generalmajor Jacob Hvinden Haug**, repr. For Grand Lodge of Virginia, Richmond, USA, og Grand Lodge of Soberana, de Porto Rica, San Juan.

***Oberst Marcus Pettersen** repr. For Grand Loggia de Chile, Santiago. 5

Lojalitet til utenlandske brødre

Kong Oscar II's norske frimurerbrødre ble i 1880- og 90-årene mistenkt for å gå svenskekongens ærend mot Norges interesser. Kommanderende General ble den gang fra Stortinget spurt direkte om han hadde etterkommet ordre fra Kong Oscar II, som følge av sitt frimureri, noe han benektet.

Blant de mektige brødre i vest, omkring 1940, finner vi den engelske konge George VI som regjerte fra 1936 til 1952. Han rangerte høyest innen det verdensomspennende frimureri. Daværende marineminister senere statsminister Winston Churchill hadde vært frimurer tidligere. Presidenten i USA, Franklin D. Roosevelt, var en fremtredende frimurer med den 32. grad. Det tilsvarer den XI grad i det svenske system.

Norge i 2. Verdenskrig

Da de krigførende parter England og Tyskland, fattet interesse for norsk territorium våren 1940, hadde generalstaben gjennom lang tid bygget opp den hemmelige hæren rettet mot "*indre fiender*", samtidig som de hadde satt verneplikthæren ut av spill. Verneplikthæren besto av vernepliktig og frivillig norsk ungdom. Den hadde ingen spesiell politisk legning utover et nasjonalt sinnelag. Den møtte til mobiliseringsplassene uten innkalling. Målet var å kaste overfallsmennene ut av landet.

Åpent for invasjon

Etter 1935 var den politiske venstresiden ingen trussel mot det etablerte samfunn. Europa var i krig fra høsten 1939. Den hemmelige hæren forble imidlertid intakt og de ubrukelige geværene og kanonene ble ikke satt i brukbar stand slik nasjonale hensyn og den stadig mer truende situasjon skulle tilsi. Intet ble gjort for å rette på disse selvforskyldte svakhetene ved vårt forsvar. Tatt i betraktning den kritiske situasjon som utviklet seg i Europa frem til 1940, må en fortsatt avvæpningen av verneplikthæren sees som et forsøk på å legge landet åpent for invasjon. I noen korte avsnitt vil jeg nevne noen episoder som burde ført til en opptrapping av den norske forsvarsberedskap.

Den 12. 1
annekterte han
diskuterte genera
og Ordensvernet
en delvis mobil
brukes til innkall
som da skulle s
oppsett når et s
pålitelige, ble d
mobilisering må
lenger tid. 1

3. distriktskom
ubrukelige geve
forholdene nå v
Kommanderend
sikkerhetsvakter
at resten av våp

Situasjonen i E
britiske militær
overføre store
Stavanger, Berg
note til de skan
norsk farvann
allierte krigsrå
Planen inklud
malmsfeltene.
ødelegge veier
fredsslutninger
for aksjonen va

Så sent som de
utenriksminist
å bryte norsk r

Den 8
var planen at
landgangsstyrk
hadde som må

Den 12. mars 1938 gikk Adolf Hitler inn i Østerrike. Høsten samme år annekterte han Sudetenland som hørte til Tsjekkoslovakia. Her hjemme diskuterte generalstaben mobiliseringsordningen. På grunn av Sikkerhetvaktene og Ordensvernet som skulle være hemmelige, var det vanskelig å gjennomføre en delvis mobilisering. Det ble diskutert hva slags konvolutter som kunne brukes til innkallingen, offentlige konvolutter, eller nøytrale blanke konvolutter som da skulle sendes uten frimerke. Postverket protesterte. Det ville vekke oppsikt når et stort antall slike konvolutter gikk ut. Ikke alle postbud var pålitelige, ble det bemerket. Så sent som i 1939 var det klart at en delvis mobilisering måtte skje pr. brev eller ved personlig kontakt, selv om det ville ta lenger tid. ¹

3. distriktskommando i Trondheim, mente våren 1939 at ordningen med ubrukelige geværer medførte betydelige ulemper ved mobilisering og at forholdene nå var ganske annerledes enn i 1918. Den 19. mai 1939 vedtok Kommanderende General at det antall våpen som trengtes til å sette opp sikkerhetsvakter og luftforsvar ved mobilisering skulle klargjøres, underforstått at resten av våpnene fortsatt skulle lagres i ubrukelig stand. ²

Situasjonen i Europa tilspisset seg. Den 2. og 3. januar 1940, utredet den britiske militære ledelse muligheten av å okkupere de svenske malmleiene og overføre store styrker til nord og midt Sverige, I planen inngikk å okkupere Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik. Den 6. januar 1940 ble det sendt en note til de skandinaviske regjeringer om at britene ville stoppe malmeksporten i norsk farvann Sverige nektet å samarbeide om dette. 5. februar vedtok det allierte krigsråd å sende hjelp til Finland som kjempet mot Sovjetunionen. Planen inkluderte okkupasjon av byene fra Stavanger til Narvik og de svenske malmfeltene. Svenskene erklærte at de ville rive opp jernbanelinjen og ødelegge veiene østover. Planen skulle settes i verk 20. mars. Så kom fredsslutningen mellom Finland og Sovjetunionen og det angitte hovedmotiv for aksjonen var borte. ³

Så sent som den 5. april møtte den engelske og den franske sendemann opp hos utenriksminister Koht hvor de meddelte skriftlig at de allierte kunne bli nødt til å bryte norsk nøytralitet for å stoppe malmeksporten fra Narvik.

Den 8. april 1940 la engelskmennene ut miner i norsk farvann, deretter var planen at de skulle vente på tysk reaksjon. En engelsk flåtestyrke med landgangsstyrker ombord, ca. 100 000 mann, lå klar i engelske havner, de hadde som mål å okkupere Norge. ⁴

For det første, når generalstaben i denne situasjon ikke var villig til å gjøre mobiliserings ordningen effektiv eller å bringe verneplikthærens våpen i skyteklar stand, er dette, slik situasjonen ble oppfattet, åpenbart en forberedelse til å slippe engelske og franske tropper inn i landet uten å øve motstand, for øvrig en tanke som var bifalt av Arbeiderpartiets ledere.

For det andre bar Arbeiderpartiregjeringen det konstitusjonelle ansvar for at forberedelser på å møte den forventede invasjonen ikke ble gjennomført.

For det tredje kan frimureriet bruke sitt kjennskap til regjeringens unnlatelser som et pressmiddel.

Norges Geografiske Oppmåling sorterte under generalstaben. Den godkjente i januar 1940 salg av store kartserier til England. Da var allerede store kvanta norske kartet solgt til Tyskland, tross for regelen om at kartet ikke skulle selges til land som var i krig. 6

General Wilhelm Keitel i Wehrmacht har fortalt at det den 23. februar 1940 ble dannet et arbeidsutvalg som skulle forberede invasjonen av Norge. Forberedelsene ble dekket som en intern våpenøvelse, Weserübung, i tyske farvann. Bare få personer blant de øverste tyske militære ledere visste at de innlastede tropper hadde som mål å okkupere Danmark og Norge.

Adolf Hitler sendte sin mann, oberst Hans Piekenbrock til København 3. april hvor han møtte Quisling. Piekenbrock ble meddelt at en engelsk invasjon var ventet og at det var i Norges interesse at tyskerne kom først. Quisling ga under dette møte feilaktige opplysninger om forsvaret av Narvik.

Quisling mente at en tysk okkupasjon burde omfatte hele Norge og ikke bare det sørlige del. Hvis de tyske skip kom overraskende ville de ikke bli beskyttet i første omgang, mente Quisling, forøvrig hadde han folk fra sitt parti plassert i forsvaret, tyskerne ville derfor ikke møte sterk motstand. 12

Den 7. april oppdaget engelske fly at de tyske skipene gikk ut og satte kursen nordover. Norske journalister mottok meldinger om skipenes bevegelser og det ble diskutert i avisene hvor mon alle disse skipene hadde tenkt seg?

Mange, blant dem etterkrigstidens første generasjons historie forskere, har gitt uttrykk for at regjeringens passivitet kom av arbeiderbevegelsens generelle antimilitære holdning og regjeringens manglende bevilgninger til Forsvaret. Dette siste er ikke riktig. Bevilgningene til forsvaret økte fra 316 millioner kroner i 1934 - 35 til 486 millioner kroner i 1939 - 40. 200 millioner kroner ekstra ble bevilget etter krigens utbrudd. Det var store penger den gang, men ikke tilstrekkelig til å rette opp forfallet som strakte seg tilbake til tider lenge før Arbeiderpartiet overtok regjeringmakten.

Krigshand
gjentas he
Jeg velger
provoserer
virket inn
forsvaret n

Den nye
tilhørte Ar
9. April. M
borte. Det
stearinlys.
husket på å
kom ikke in
nærheten.

Ma
var postlag
gang og på
gjennom r
kjennskap t
våpen ved f

Vi fastslår
mottagelsen
arbeiderpart
Tys

Ukjente krig
kvelden den
være tyske,
Fredrik Will
om å skyt
Batterisjefen
i flomlys fra

Oberst Birge
Blücher tidli
kaptein And
senket Blüch
hele Østfold
geværene og

Krigshandlingene i Norge er utførlig behandlet i litteraturen. De skal ikke gjentas her. Derimot er femtekolonnenes virksomhet et nytt interessant område. Jeg velger med hensikt å beskrive et utvalg hendelser som kanskje vil virke provoserende på mange. Hensikten er å vise hvordan lojalitet til frimureriet har virket inn på krigshandlingene. Det er innlysende at en som tjenestegjør i forsvaret må forplikte seg til lojalitet til staten og ingen andre.

Den nye forsvarsminister, oberst i infanteriet, Birger Ljungberg som ikke tilhørte Arbeiderpartiet, beordret delvis mobilisering tidlig på morgenen den 9. April. Mens brevene ble skrevet ut på Akershus Festning, ble elektrisiteten borte. Det ble mørkt og det viste seg umulig å skrive ut innkallelene med stearinlys. Arbeidet ble etter planen overført til Smestad Hotell. Ingen hadde husket på å melde fra til hotellet som var fullt av gjester. Mobiliseringsgruppen kom ikke inn, den ble stående utenfor. Heldigvis bodde et medlem av gruppen i nærheten. Han inviterte alle hjem til seg hvor innkallingene ble skrevet ut.

Mannskapene ble innkalt med fremmøtedag den 11. april. Før brevene var postlagt var kampene mellom tyske sjøstridskrefter og norsk kystforsvar i gang og pågikk hele natten. Det ville være naturlig å beordre full mobilisering, gjennom massemedia. Forsvarsministeren, som oberst, hadde uten tvil kjennskap til at de mannskapene han i så fall innkalte, ikke ville få utlevert våpen ved fremmøte.

Vi fastslår at en engelsk invasjon var forberedt fra engelsk side og at mottagelsen av de engelske styrkene var forberedt av både arbeiderpartiregjeringen og av generastaben.

Tyskerne kom imidlertid først og nøt godt av tilretteleggelsen.

Ukjente krigsskip ble observert av vaktfartøyer i ytre Oslofjord klokken 23. om kvelden den 8. April. Rauøy Fort skjøt varselskudd. Skipene som viste seg å være tyske, passerte Bolærne Fort i 3 600 meters avstand. Fortsjefen, major Fredrik Wilhelm Færden som hadde IX grad i St. Andreaslogen nr 1, ga ordre om å skyte med brissand granater straks skipene kom i skytefeltet. Batterisjefen, K. A. Telle skjøt allikevel varselskudd først. Mens fortet lå badet i flomlys fra skipene gled de inn i tåken.

Oberst Birger K. Eriksen på Oscarsborg festning senket det nybygde slagskipet Blücher tidlig på morgenen 9. April. Jeg mener å huske at Eriksen måtte vekke kaptein Andersen i Drøbak, den pensjonerte sjefen for torpedo-batteriene. Han senket Blücher. Oscarsborg ble erobret fra landsiden 10. April. Dermed var hele Østfold regionen avvæpnet hva verneplikthæren angikk. Viktige deler til geværene og kanonene falt i tyskernes hender.

I Bergen var Willoch sjef. Han fortalte til sin nevø, senere statsminister Kåre Willoch: hva som skjedde. De fleste soldatene hadde hatt 48 dagers rekruttskole for 10 - 15 år siden. Av befalet kom mange til festningen bare få dager i forveien etter å ha vært ute av tjeneste i 22 år uten noen repetisjonsøvelse. Da det tyske angrepet kom hadde festningen 1/3 av full bemanning. Willoch hadde bedt om at miner ble lagt ut, at torpedobatteriet ble bemannet og om en infanteristyrke til forsvar av landsiden. Alt ble avslått.

Willoch beordret ild mot fremmede fly som fløy ulovlig over festningens område. For det fikk han en alvorlig reprimande av admiral Diesen.

Kommanderende Admiral Henry Edward Diesen hadde IX grad i losje nr. 8. 5

Tyske skip ble observert den 9. april om morgenen. De signaliserte at de kom som venner, men da de ble beskyttet, svarte de med en morderisk artilleriild og flyangrep, som allikevel ikke gjorde stor skade. Krysseren "Köningsberg" ble skutt i brann, men så ble strømmen tatt i Bergen og festningen hadde ikke noe nødstrømaggregat. Parafinlamper ble tatt i bruk ved kanoner og på kommandoplassen, men lyskasterne kunne ikke brukes. Festningen ble tatt fra landsiden. 11

Overgivelsen av Agdenes fort utenfor Trondheim fikk stor betydning fordi festningen var intakt og straks ble bemannet med tyskere. Det hundret engelskmenn og franskmenn i å komme med forsterkninger til Trondheim. Siden slagfjærene til geværene i distriktet lå lagret på Agdenes ble værneplikthæren i hele Sør-Trøndelag avvæpnet før den rakk å bli mobilisert.

General Laurantzson, sjef for 5. divisjon i Trøndelag, reiste til Værnes og lot alt sitt utstyr stå igjen intakt i Trondheim. Han ga ordre om at alle forberedelser til mobilisering skulle stoppes og at magasinene ikke skulle flyttes ut av byen slik det var gjort forberedelser til. Han uttalte at tyskerne kunne oppfatte det som en uvennlig handling. 9

Jacob Ager Laurantzson, generalmajor, hadde VI grad i losje nr. 9. 5

Engelske krigskip beskjøt fortene på Agdenes. Da ilden ble besvart forsto de at tyskerne hadde inntatt fortene. Skipene trakk seg derfor tilbake. I Trondheim kunne tyskerne overta tungt norsk utstyr som de hadde sterkt behov for.

General Jacob Hvinden Haug var sjef for 2. divisjon og var distriktskommandosjef for Oslo området. Han disponerte fire Gardekompanier hvorav ett var på øvelse på Terningmoen. Det var viktig å forsterke forsvaret av Fornebu som ble angrepet kl. 7.30. Her lå det en norsk styrke på 110 mann.

Garden fikk ved
tilbakekalt kl 8
Christian Halbo
Gardesjefen Joh
Framrykkingen
Lysakerelva. D
tyskere passert

4. Gard
ordre om å gå ti
i land fra Blüch
Som ne
helt fra kong C
Thaulow Peters

Kapitulasjonen
over telefon ti
plasskommand
militær sjef i
fortsette med n
Schnit

Quisling da
Klokken 19.30
hadde tatt mak

"Å redde lan
det opp i"

Fredrik Prytz

Anton Frede
Trøndelag, ha

Samarbeid
Gardesjef Gr
med tyskerne
til tjeneste f
gardeoffisere
Graff Wang
riksdepartem
general Enge

Garden fikk ved 5.30-tiden ordre om å dra til havneområdet i Oslo. Ordren ble tilbakekalt kl 8.00. Ved 8.30-tiden ble 2. Gardekompani under ledelse av Christian Halbert Hielm Winsnes, beordret om å rykke fram mot Fornebu. Gardesjefen Johan Peter Graff Wang, fikk Winsneskompaniet av gårde kl 9.30. Framrykkingen forgikk med busser og de valgte veien om Røa og langs Lysakerelva. Det gikk tre timer før de kom til Lysaker. Da hadde 4 - 500 tyskere passert innover Drammens-veien på vei mot Oslo.

4. Gardekompani under ledelse av Axel Jacob Thaulow Petersson fikk ordre om å gå til Digerud ved Nesodden for å ta seg av tyskere som var reddet i land fra Blücher.

Som nevnt tidligere var Hvinden Haug frimurer og medlem av ordenen helt fra kong Oscar II's dager. Winsnes hadde den VIII grad i losje nr 8, og Thaulow Petersson var seremonimester og hadde VIII grad i losje nr 9. 7

Kapitulasjonen i Oslo foregikk på Akershus festning. Regjeringen ble orientert over telefon til Hamar. Tyskerne anerkjente oberst i festningsartilleriet og plasskommandant på Akershus festning Hans Peter Krag Schnitler som norsk militær sjef i Oslo. Garden skulle holde orden i byen og luftvernet skulle fortsette med norsk mannskap, men skulle bare skyte på engelske fly.

Schnitler hadde VIII grad i losje nr. 1. 5 7

Quisling danner regjering

Klokken 19.30 den 9. april sto Quisling frem i NRK og proklamerte at han hadde tatt makten og dannet regjering for som han sa:

"Å redde landet ut av den desperate situasjon som våre politikere hadde brakt det opp i"

Fredrik Prytz ble finansminister i Vidkun Quislings Regjering.

Anton Frederik Winther Jakhelln Prytz, kaptein, Storfosen Gods, Sør-Trøndelag, hadde VIII grad i losje 8. 5

Samarbeid med tyskerne

Gardesjef Graff Wang og kommandant Schnitler innledet et nært samarbeid med tyskerne og Quisling. Sistnevnte ba om å få avgitt gardekaptain Winsnes til tjeneste for seg, Winsnes var medlem av Nasjonal Samling. To andre gardeoffiserer oppsøkte Quisling for å avlegge troskapsed. Quisling innkalte Graff Wang og krevde at Garden skulle holde vakt utenfor Stortinget, utenriksdepartementet og foran hotell Continental hvor han selv og den tyske general Engelbrecht holdt til.

23. POLITIVOLDSAKEN I BERGEN

I 1970-årene tok frimurerne stadig flere av våre politiembets- og tjenestemenn i ed. De knyttet politietaten til sin egen organisasjon. De fikk makt over politiet. I politivoldsaken i Bergen har myndighetene satset enormt på å forsvare politifolk som har øvd unødig vold i tjenesten. Derfor handler politivold-sakene om noe langt viktigere enn tilfeldig voldelig opptreden hos den enkelte politimann. Politivold-sakene og de etter følgende bumerang-sakene er blitt kalt en skammens epoke, hvor de etater som skulle trygge rettssikkerheten selv er blitt en fare for rettssikkerheten.

Forskerne Edvard Vogt og Gunnar Nordhus satte i 1973 - 74 gang et forskningsprosjekt over vold og voldsbruk, begrenset til tilfeller hvor offeret hadde måttet søke legebehandling etterpå. To ledende politiembets-menn var tatt ut som konsulenter. De samarbeidende leger hadde rapporter som viste skader etter vold utført av politiet i tjeneste. Det ble besluttet at den del av politivolden som ble ansett som unødig skulle være med i rapporten. Politiet endret da syn. Politimesteren forbød sine ansatte å samarbeide med forskerne så vel i som utenfor tjeneste. De to konsulentene ble trukket tilbake. Forskerne på sin side kunne ikke fire. Rapporten ville mistet sin vitenskapelige verdi om unødig politivold skulle holdes utenfor undersøkelsene.

I 1981 la forskerne frem en rapport på 10 000 sider som dannet grunnlaget for en popularisert fremstilling i boken, "*Volden og dens ofre*".

Nå brøt det løs en mediastorm som startet med et angrep fra politimesteren i Bergen og formannen i Norsk Politiforbund. Her ble forskernes metoder og vitenskapelige kvalifikasjoner trukket i tvil. Dette ble etterfulgt av et stort antall avisinnlegg som konsentrerte seg om politivold. De fleste overså at 90 prosent av boken gjaldt andre typer vold. De fleste avisinnlegg var sterkt følelsesmessige i sitt engasjement og mange var usaklige. Noen må karakteriseres som vulgærpropaganda mot de personer som sto bak forskingen. Vi minnes mediastormen i Torgersen-saken på et tidlig stadium av saken. Kanskje vi her står overfor en fastsatt metode som går ut på å trekke publikumsinteressen inn på politiets side så tidlig som mulig.

Justisministeren følte seg forpliktet til å oppnevne en undersøkelses-kommisjon for å etterprøve forskernes arbeide. Den besto av professor Anders Bratholm og høyesterettsadvokat Hans Stenberg Nilsen. Kommisjonen gjennomgikk

inter-vjuene p
Rapporten ane

Politivoldund

168	Tilfel
	krimi
56	Avstr
5	Tilfel
25	Vold
8	Vold
23	Bruk
4	Vold
3	Ufork
	side.

Å angripe

Det som tiltr
bruk mot Ed
rapport til de
Etter
betydelige er
Bergen. Det
forhørt angå
politiet om a
hadde konta
politivoldsof
Forskerne m
som var til s
tillegg hadd
saksøkte av
Forskerne ta
motparten. I
begjæringen
uholdbar og
stæelig, eller
En
bestukket er
politivold-hi
politimanne

inter-vjuene på nytt og utga sin egen rapport: "Politivold-rapporten", i 1982. Rapporten anerkjente forskernes arbeide fullt ut.

Politivoldundersøkelsene omfattet 9 undergrupper:

168	Tilfelle hvor politifolk straffer fordi offeret mistenkes for å leve et liv i kriminalitet.
56	Avstraffing for å ha skjelt ut politiet.
5	Tilfelle av vold som hevn for å ha gjort motstand mot politiet.
25	Vold for å oppnå tilståelse eller opplysninger, "tortur".
8	Vold for å fjerne en person uten grunn.
23	Bruk av vold under arrestasjon etter at arrestanten har overgitt seg.
4	Vold p.g.a. feil oppfattelse av person eller situasjon.
3	Uforklarlig vold, mulig årsak psykopatologi fra politimannens side.

Å angripe person i stedet for sak

Det som tiltrekker størst oppmerksomhet er de metoder politiet og andre tok i bruk mot Edvard Vogt og Gunnar Nordhus Vogt har redegjort for dette i en rapport til den 10. internasjonale kriminologi kongress i Hamburg 1988.

Etter at "*Volden og dens ofre*" var kommet ut, registrerte forskerne betydelige endringer i forholdet til politiet og til det etablerte samfunn i Bergen. Det var indikasjoner på at telefonen ble avlyttet. Politiets klienter ble forhørt angående forskernes aktiviteter. En lokalavis publiserte en påstand fra politiet om at Gunnar Nordhus hadde løyet om sin identitet da han i 1977 hadde kontaktet politiet for å få adressen til et voldsoffer, et ikke politivoldsoffer. Det ble påstått at han hadde utgitt seg for å være lege. Forskerne mente å kunne føre bevis for at påstanden var uriktig. To personer som var til stede kunne bekrefte at Nordhus hadde oppgitt sitt riktige navn og i tillegg hadde opplyst at han ringte fra en bestemt leges kontor. Forskerne saksøkte avisen. Motparten førte etter forskernes mening falske vitner. Forskerne tapte saken og måtte betale 65 000 kroner i saksomkostninger til motparten. Dommen ble anket, men høyesteretts kjæremålsutvalg tok ikke begjæringen om ny saksbehandling tilfølge. Mange mener denne dom er uholdbar og meningsløs. Kjæremålsutvalgets avslag betegnes som mindre forståelig, eller som en arbeidsulykke.

En politimann fortalte til pressen at politivoldforskerne hadde bestukket en klient med 1 000 kroner for å få ham til å fortelle en fabrikkert politivold-historie. Da forskerne kom i kontakt med klienten fortalte han at politimannen hadde betalt ham 550 kroner for å stå frem med den falske

påstanden. Denne versjon ble bekreftet av andre vitner. Forskerne anla sak, men den ble henlagt.

En del av klientene som var prostituerte, tyver, narkomane o. l. ble under avhør fortalt at det ville hjelpe dem i deres sak dersom de ville fortelle politiet om kriminalitet begått av Vogt og Nordhus. De som informerte forskerne om dette, var naturlig nok de som ikke ville lyve tiltross for press og pågang under avhørene. Indirekte fikk forskerne vite at andre hadde gitt etter og berettet om seksuelle perversjoner, handel med narkotika o. l.. Selv om slike påstander ikke kunne brukes rettslig, kunne de være til nytte på andre måter, for eksempel ved å forgifte forholdet til bestemte personer.

Dersom "beviset" angikk narkotika, kunne det brukes for å oppnå lovlig telefonavlytting.

Den internasjonale kommunisme trekkes inn

Kjell Inge Bjørvik, professor i arbeidspsykologi og personalforvaltning ved Norges Handelshøyskole i Bergen har gått igjennom avisinnleggene som fulgte etter utgivelsen av "Politivoldrapporten" Han uttaler i "Lov og Rett" nr. 2 1988:

For store deler av almenheten fremsto ikke dataene om politivold i Bergen blott og bart som ny og uventet informasjon om et problem man tidligere ikke hadde viet særlig oppmerksomhet. Forskerne hadde ikke bare satt et kritisk lys på en i Bergen populær etat som de aller fleste hadde udelt gode erfaringer med. For mange var saken langt mer alvorlig. Det dreiet seg om et angrep på en av samfunnets bærende institusjoner som er satt til å håndheve lov og orden. Forskerne måtte da nødvendigvis ikke bare være mer eller mindre forskrudde politihatere, de måtte representere farlige samfunnsnedbrytende krefter hvis siktemål egentlig var å ødelegge vår rettsstat. Og i dette var de ikke alene. I noens bevissthet ble "politivold-forskningen" (her bevisst satt i gåseøyne) sett som et ledd i en verdens omspennende kommunistisk sammensvergelse. På denne bakgrunn måtte Nordhus/Vogt og Bratholm nødvendigvis pr. definisjon være personer med ekstremt lav troverdighet."

Formannen i den kommisjon som hadde gjennomgått politivold-sakene, professor i strafferett ved Universitetet i Oslo, Anders Bratholm, publiserte blant annet boken: "Politivold: Omfang, årsaker - forebyggelse". Her behandlet han de angrep voldsforskerne hadde vært utsatt for.

I 1986 forela han 370 politivold-saker og andre anklager for justisministeren og Riksadvokaten og i 1987 utga Bratholm boken "Politiovergrep og personforfølgelse".

Riksadvokaten setter justisministeren tilside

Justisdepartementet gjorde forberedelser til å oppnevne en ny under-søkelseskommissjon da riksadvokaten grep inn. Han beslagla professor Bratholms bok og beordret full politietterforskning av de 370 politivold-sakene. 20 utvalgte politietterforskere fra Oslo politikammer ble satt på oppgaven som nå sorterte direkte under Riksadvokaten. Etterforskningen ble ledet av en statsadvokat som tilhørte frimureriet.

Riksadvokatens beslutning hindret gransking av alvorlig justis- og politikorrupsjon i Bergen. I stedet ble det tatt rettslige skritt mot et antall kriminelt belastede personer, offer for politivolden.

En frimurer settes på saken

Den utvalgte statsadvokaten hadde V/VI grad i St Johanneslogen Fraternitas til de tvende Fyrtaarn, i Arendal. Av de politifolkene han skulle etterforske var ikke mindre enn 21 medlemmer av Bergens Provinsialloge. Som følge av den ed statsadvokaten hadde avlagt var han forpliktet til ikke å gå imot disse sine brødre. På dette tidspunkt var det uklart om lojaliteten til frimureriet ville gjøre det umulig for statsadvokaten å gjennomføre en uhildet etterforskning.

Jeg fant det riktig å gjøre Justis- og Politidepartementet oppmerksom på den inhabilitet som var åpenbar og som kunne få virkning for resultatet av etterforskningen. I brevet datert 6. juli 1987 skrev jeg:

"I Bergenspolitiet er det mange frimurerbrødre som han er forpliktet til å støtte."

Riksadvokat George Fredrik Rieber Mohn besvarte brevet den 16. juli:

"Deres brev av 6. ds. til Justisdepartementet er sendt hit til behandling, da det spørsmålet De tar opp berører påtalemyndigheten. Deres brev foranlediger ingen forføyninger herfra."

15 etterforskere fra Oslo politikammer arbeidet i Bergen i 7 måneder og gjennomgikk 370 politivoldanklager fra perioden etter at Nordhus og Vogts undersøkelse ble offentliggjort i 1981. Etterforskerne henla samtlige anklager.

Mange av politivoldsofrene trakk sine anklager under det press de ble utsatt for under avhørene. I 40 - 50 saker sto påstand mot påstand. Politifolkene ble trodd. Anklagene om politivold ble avvist.

På en pressekonferanse 25. august 1987, ble Bergens-politiet fullstendig hvitvasket. Avisene hadde overskrifter som:

"Voldsforskerne henrettet", "Forskningen latterliggjort" og "Nordhus, Vogt og Bratholm offentlig henrettet."

Pressekonferansen ble gitt av den statsadvokaten som hadde ledet hvitvaskingen. Han var som tidligere nevnt frimurer av IV/V grad. Pressekonferansen viste seg å være et falsum, ikke bare fordi politietterforskerne behandlet utvalgte saker, men også fordi det meldte seg 100 nye voldsofre som ville fortelle om nye tilfeller av politivold mens undersøkelsen pågikk. De nye politivoldsofrene ble ikke nevnt på pressekonferansen.³

Siden statsadvokaten som ledet undersøkelsen og som sto bak pressekonferansen tilhørte frimureriet, er det sannsynlig at hvitvaskingen var beordret av Ordenens ledelse. Statsadvokatens arbeide kunne ikke føres videre uten at det sto en koordinerende ledelse bak. Professor Bratholm brukte uttrykket "edderkopp" om denne ledelse. Det var mulig at statsadvokatens frimurerbrødre innenfor Bergenspolitiet utgjorde en del av dette nettverk.

Injuriesak mot Brattholm

Norsk Politiforbund stevnet jusprofessor Anders Bratholm for injurier. Politiforbundet krevde at to utsagn i Bratholms Politivoldsrapport fra 1986 skulle erklæres døde og maktesløse..

Politiforbundet reagerte ifølge Aftenposten spesielt på en formulering om at voldsforskerne Edvard Vogt og Gunnar Nordhus var blitt utsatt for en forfølgelse som minnet om skjebnen til dissidentene i Øst Europa, og en påstand om at det ved Bergen politikammer var en kriminell subkultur med en edderkopp som strateg og leder av aksjonene mot de to forskere.

Professor Bratholm mente han ville kunne føre sannhets bevis for den første av påstandene. Den andre påstanden var etter hans mening innenfor trykkefrihetens grenser. Politiforbundet trakk deretter sin stevning tilbake.

Professor Bratholm ble tilkjent erstatning for æreskrenkelse i Oslo Byrett, Politiforbundet måtte betale omkring 250 000 kroner i samlet erstatning.

Media fokus

Statsadvokaten
Bergen i det t
førte til en ste
over hele lande
regelmessig ta
politifolk var a
uforstand i tjen

Verden
uregelmessighe

Verden

6 år. De har vo

tjenestemenn

administrativt.

lensmenn, 2 po

og 1 lensmanns

antas å ha begå

Det Særskilte

foreslått tiltak

tjenestemenn. 4

Sagt på

lider av vanlige

Politisk mot

Den offentlige

førsteamanuensi

millioner kroner

Det har

Få har tenkt seg

som ikke tjener

Bumerangs

I mange av de

påstand. Politi

sakene.

Statsadv

Riksadvokatfull

foreslo at de tid

tiltales for å ha

Media fokuseres på politiet

Statsadvokaten hadde "ført bevis" for at unødig politivold ikke forekom i Bergen i det tidsrom på 18 måneder forskerne drev sine undersøkelser. Det førte til en sterk mediainteresse for politiets arbeid ikke bare i Bergen, men over hele landet. Så vel politivold som andre uregelmessigheter i tjenesten, ble regelmessig tatt opp i pressen. I juni 1990 meldte Kvelds Ekstra at 200 politifolk var anmeldt for politivold, overtredelse av veitrafikkloven og for uforstand i tjenesten i første halvår. 1

Verdens Gang meldte den 26 januar 1991 at 50 politifolk var dømt for uregelmessigheter siden 1985. 2

Verdens Gang melder på første side at 22 politifolk er blitt oppsagt på 6 år. De har voldtatt, slått, truet, stjålet, bedratt, forfalsket, og kjørt i fylla. 15 tjenestemenn er avskjediget ved dom, 7 tjenestemenn er avskjediget administrativt. Blant dem som har fått sparken er 3 politiavdelingssjefer, 6 lensmenn, 2 politiførstebetjenter, 2 lensmannsførstebetjenter, 8 politi-betjenter og 1 lensmannsbetjent. Itillegg til disse kommer et ukjent antall politifolk som antas å ha begått kriminelle handlinger, men som har sagt opp sin stilling selv. Det Særskilte Etterforsknings Organ for politisaker har i samme tidsrom foreslått tiltale reist mot 35- og disiplinære forføyelser overfor 261 tjenestemenn. 4

Sagt på en enklere måte: Også blant politifolk finnes personer som lider av vanlige menneskelige svakheter.

Politisk motivert forskningsstøtte

Den offentlige støtten til voldsforskerne ble trukket tilbake. Daværende førsteamanuensis Edvard Vogt har måttet ta opp lån på til sammen 3,6 millioner kroner for å fullføre voldsforskningsprosjektet.

Det har vært stor politisk enighet om at vi bør ha statlig betalt forskning. Få har tenkt seg at dette kan misbrukes til å styre forskningen vekk fra områder som ikke tjener myndighetenes interesser.

Bumerangsakene

I mange av de sakene som ble etterforsket av Oslopolitiet sto påstand mot påstand. Politiet mot tidligere arrestanter. Politiet fikk medhold og retten henla sakene.

Statsadvokaten som hadde ledet etterforskningen, han var nå blitt Riksadvokatfullmektig, 5 og som nevnt var medlem av frimurerordenen, 6 foreslo at de tidligere arrestanter som hadde fått saken henlagt av retten skulle tiltales for å ha avgitt falsk forklaring 7

15 tidligere forslåtte arrestanter ble på grunnlag av informasjoner de hadde gitt til voldsforskerne mange årtidligere, nå dømt til ubetinget fengsel fra 6 til 10 måneder for å ha avgitt falsk forklaring om politivold. De ble straffet for å ha fortalt at de var blitt banket opp av politiet. 9

Som antydnet tidligere er den enkelte frimurer underkastet Ordenens direktiv i viktige saker, det forplikter han seg til under edsavleggelsen. Når et medlem av Ordenen foreslår at de juridisk sett tvilsomme anklager som vi finner i bumerang-sakene skal fremmes for retten, vekker det mistanke om at frimurerordenen står bak. Denne mistanke forsterkes når de etterfølgende ledd i rettssystemet følger opp med å avsi fellende dommer på det samme tvilsomme grunnlag. Atter en gang aner vi at det finnes en koordinerende "edderkopp" i bakgrunnen.

En rekke strafferettsekspertter regner dommene i Bumerangsakene for å være justismord. Gjennom 10 år er det gjort forgjeves forsøk på å få sakene gjenopptatt. Dommene, om de får stå, vil ha en avskrekkende virkning og hindre berettiget kritikk av politiet i fremtiden. Foruten at de voldelige politifolkene får fortsette sin virksomhet.

Som i Liland-saken og i Torgersen-saken forsvarer påtalemyndigheten sine avgjørelser med stor energi.

Vidar Ystad i Bergens Tidende skriver:

"Statsadvokat Walther Wangberg trygla Høgsterett om å forkaste kravet om gjenopptaking av Bumerangsakene. Argumentasjonen var omsynet til "den sosiale fred i Bergen", folks tillit til politiet og til Gulatings lagmannsrett. Wangberg hevda før retten trekte seg tilbake i går, at gjenopptaking vil bety en veldig påkjenning for rettsstaten. Han hevda vidare at det vil bli oppfatta som dei lokala domstolane i Bergen, det vil seie lagmannsretten, har teke utanforliggende omsyn under handlinga av Bumerangsakene" 8.

I januar 1998 besluttet Høyesterett at Bumerangsakene skulle gjenopptas. Statsadvokat Wangberg endret nå taktik, han påstår denne gang frifinnelse. Derved unngår han realitetsbehandlig. Politifolkene behøvde ikke å forklare seg i retten. Førstestatsadvokat Wangberg sa i et avisinnlegg i Bergens Tidende, 31. desember 1997 at han straffeforfulgte bumerangofrene mot sin overbevisning. Da spør vi: Hvem fikk førstestatsadvokatentil å handle mot sin overbevisning? Hvem instruerte statsadvokaten? Det er straffbart å instruere en saksbehandler.

Frikjennelse og erstatning

De 7 bumerangs
6,5 millioner kr
for de som er r
kroner.

En at dem hadd
tiltalt for fals
Erstatningskrav
En 37-årig mar
pågrepet i en t
tiltalt for falsk f

*"Min kone sa t
kanskje bli feild
han ville gjøre
i retten", sier 3
alvor av truss
høyblokk."*

Forut for sonir
og blitt arrest
anmeldelsen o
leiligheten har
oppreisning fo

Som i nazit

Det uvanlig s
sakene, minne
en rekke vold
grenser for de

I 2002
justisdepartem
betalte dem op

Kilder:

- 1 Kvelde
- 2 Verden
- 3 Innle
1998
- 4 Hans
21. n
- 5 Stats

De 7 bumerangsakofrene ble frikjent. Deres samlede erstatningskrav gikk opp i 6,5 millioner kroner. Vi får et innblikk i hvilke tragedier disse saker har vært for de som er rammet. De fleste har krevd en erstatning på omkring 500 000 kroner.

En at dem hadde kommet seg ut av sitt alkoholproblem og fått jobb. Da han ble tiltalt for falsk forklaring og fengslet, falt han fullstendig sammen. Erstatningskrav, 2,5 millioner kroner.

En 37-årig mann ble utsatt for politivold sammen med sin kone da de ble pågrepet i en tyverisak. Han var inne i en rehabiliteringsperiode da han ble tiltalt for falsk forklaring. Han hadde også fast inntekt.

"Min kone sa til meg at hun ikke ville orke å møte i retten som uskyldig og kanskje bli feilaktig dømt. Hun sa hun ville begå selvmord, men jeg trodde ikke hun ville gjøre det. Hun var tidligere straffet og maktet ikke tanken på å møte i retten", sier 37-åringen stille. "Kona var gravid i tredje måned da hun gjorde alvor av trusselen. Tidlig en morgen hoppet hun ut fra 10. etasje i en høyblokk."

Forut for soningen skal han flere ganger ha blitt trakassert av Bergen- politiet og blitt arrestert uten grunn. Han skal også ha blitt presset til å trekke anmeldelsen om politivold tilbake. Under soningen på 7 måneder ble leiligheten hans solgt på tvangsauksjon. Han krever 1,25 millioner kroner i oppreisning for tort og svie og 200 000 kroner for økonomiske tap. 10

Som i nazitiden

Det uvanlig sterke forsvar av voldelige politifolk som ligger bak politivold-sakene, minner om okkupasjonstiden da Gestapo og politiminister Jonas Lie ga en rekke voldelige enkeltpersoner og grupper politimyndighet. Det var ingen grenser for den brutalitet og råskap som utviklet seg hos disse volds menn.

I 2002 fikk bumerang-angrepene på Vogt og Nordhus sin avslutning da justisdepartementet uttrykte en sterk anerkjennelse av deres voldsforskning og betalte dem oppreisning for de krenkelser de hadde vært utsatt for.

Kilder:

- 1 *Kvelds Ekstra*, juni 1990.
- 2 *Verdens Gang*, 26. januar 1991.
- 3 Innlegg v/ professor Edvard Vogt. *Bergens Tidende*, 10 februar 1998.
- 4 Hans Petter Aas og Svend Arne Haavik, *Verdens Gang*, 21. november 1996.
- 5 Statskalenderen for 1977.

- 6 Den Norske frimurerordens matrikkel 1972.
 7 *Aftenposten*, NTB, 18. desember 1997.
 8 Vidar Ystad, *Bergens Tidende*, 30. desember 1997.
 9 *Aftenposten* NTB, 18. Desember, 1997.
 10 Robert Gjerde, *Aftenposten*, 10. juli 1998.

24. EN SKATTESAK

La meg ta med en liten episode fra Fredrikstad-området.

Den 19. August 1974 ble det avsagt uteblivelsesdom i herredsretten i sak nr. 27/1974. Saken var anlagt av herr A mot hjemstedskommunen v/ likningsvesenet. Herr A var misfornøyd med likningen for 1971 og lot sin advokat, la oss kalle ham advokat B, ta ut stevning mot kommunen. Ordføreren skulle møte i retten som kommunens representant. Det må ha vært avtalt spill, for da dommeren avsa uteblivelsesdom var ingen tilstede i rettslokalet, ikke andre enn dommeren selv og rettsvitnet, selv ikke advokat B møtte frem. I uteblivelsesdommen ble kommunen pålagt å oppheve likningen for 1971, og betale omkostninger med 3.260 kroner.

En uteblivelsesdom kan ikke ankes, dommen var rettskraftig og saken var ute av verden.

Ikke mange er i stand til å håndtere likningsvesenet like elegant. Jeg tror det henger sammen med at både herr A og advokat B var medlemmer av den lokale frimurerlosjen. Ordføreren, kommunens representant, som spilte en viktig rolle var ikke frimurer.

Striden gjaldt pensjonsutbetaling til utlandet fra et firma som lå i nabokommunen. Pensjonens størrelse skulle etter avtale variere med firmaets inntekt. Siden herr A hadde aksjer i selskapet minner dette sterkt om aksjeutbytte.

Skattemyndighetene som var misfornøyd med behandlingen i herredsretten, påsto nå at beløpet var aksjeutbytte og krevde firmaet for kildeskatt av den utbetalte sum.

Saken var oppe i 1979. Herr A ble oppfordret til å legge frem bevis for at han hadde betalt skatt i utlandet, det ville ha styrket hans stilling. Det kunne han imidlertid ikke fordi han ikke betalte skatt overhodet.

Dommen ble anket til lagmannsrett hvor herr A fikk medhold. Nå skjedde det som kunne få de alvorligste følger for herr A. Staten ved finansdepartementet

overtok saken
 størrelsen 300 000
 utøver for ruin
 i saken falle m
 var 38 000 kron
 i 1982 etter at
 tilbake uten å k
 slik kunne skj
 at han likte å sk

"Da, hvordan
 Han var blek o
 Skattekravet v

"Det gikk vel
 natt seg orden
 skjedde det vi
 me. Han had
 til mellom 40

"Dere fikk sk

"Vi satte os
 førte frem til
 Vi valgte å b

"Det må ve

"Ja, det va

"Vi spilte p
 rettsaker.
 høyesterett

Jeg hadde
 jeg ved er
 behandle
 gjøre ford
 til Høyest

overtok saken og anket til Høyesterett. Skattebeløpet var kommet opp i nærheten 300 000 kroner og det var ikke satt av midler til å betale med. Herr A sto over for ruin. Det ble innledet forhandlinger. Skattedirektøren var villig til å la saken falle mot at herr A betalte skattevesenets påløpne omkostninger som var 38 000 kroner. Det gikk herr A ikke med på.

I 1982 etter at striden hadde vart i 11 år, trakk skattevesenet allikevel saken tilbake uten å kreve vederlag. Jeg var nysgjerrig og undret meg over hvordan slikt kunne skje. Jeg tok en telefon til advokat B. Jeg kjente ham godt og visste at han likte å skryte at sine meritter i retten. Jeg la an samtalen etter dette.

"Da, hvordan gikk det med den skattesaken. Sist sommer støtte jeg på herr A. Han var blek og nærmest i panikkstemning fordi saken skulle opp i høyesterett. Skattekravet var blitt større og større for hvert år.

"Det gikk veldig bra, vi vant i lagmannsretten, kommunens advokat hadde ikke satt seg ordentlig inn i skatteavtalen, så jeg satte ham fast flere ganger. Men så skjedd det vi ikke ventet, Skattevesenet anket til Høyesterett. Nå var herr A ille ute. Han hadde jo ikke penger til dette. Med renter og omkostninger kunne det bli mellom 400 000 og 500 000 kroner".

"Dere fikk skattevesenet til å trekke saken hvordan klarte dere det?"

"Vi satte oss ned og gjennomgikk våre bekjentskapsrekker. Vi fant en som førte frem til en statssekretær og en annen rekke som førte til en finansminister. Vi valgte å bruke den siste".

"Det må vel ha vært Rolf Presthus det."

"Ja, det var Rolf Presthus".

"Vi spilte på at herr A var syk og ikke ville tåle påkjenningen med ytterligere rettssaker. Det fikk vi gjennomslag for, og Presthus sørget for at anken til høyesterett ble trukket tilbake."

Jeg hadde en bekjent som var ansatt på regjeringsadvokatens kontor. Der fikk jeg ved en tilfeldighet vite at regjeringsadvokat Fliflet hadde fått i oppdrag å behandle tilbaketrekingen av skattesaken. Han var i tvil om hva han skulle gjøre fordi det ikke var vedlagt lege erklæring til søknaden. Han skrev allikevel til Høyesterett som trakk anken tilbake.

For å få bekreftet at opplysningene i hovedtrekkene var riktige, innhentet jeg utskrift fra herredsrett, lagmannsrett og Høyesterett. Tallangivelser har det ikke vært mulig å verifisere.

Skattegevinsten for herr A var anslått til 400 000 kroner i 1978, det tilsvarer ca. 1 million kroner i 1998.

25. EN NY RETTSORDEN

Forsøk på å innføre nye politimetoder

Ikke bare har frimureriet infiltrert politiet, det har skjedd endringer i politiets arbeidsmetoder i straffesaker. De nye metoder tar sikte på å fremskaffe tilståelser og innrømmelser fra den tiltalte ved hjelp av taktiske metoder. Disse endringer kan tilbakeføres til frimureriets autoritære karakter, vi må se det som en utvikling mot et autoritært styre. Politiet er ikke lenger den upartiske institusjon som danner grunnpillaren i rettsstaten. Politiet er blitt et redskap for mektige menn og sterke organisasjoner. De krefter som sto bak politivoldsakene er ikke blitt borte, de er fortsatt aktive. De arbeider for å skape et nytt rettsvesen etter sitt eget mønster. De har imidlertid støtt på motstand og vi skal følge den strid som pågår.

Ved hjelp av det som populært kalles hjernevask, er det det mulig å dømme en hvilken som helst person for nær sagt en hvilken som helst forbrytelse. Fenomenet er kjent fra USA. Jon Sandvik skriver i Klassekampen:

"Falske minner er et begrep som har skapt dyp splittelse blant psykologer og andre terapeuter i Amerika de siste årene. På engelsk kalles det "False memory syndrom," og går i korthet ut på at en terapeut kan få en pasient til for eksempel å "huske" ting som i virkeligheten aldri har skjedd, som at han eller hun i barndommen ble utsatt for seksuelle overgrep. De siste par årene har det vært flere rettsaker hvor terapeuter er blitt dømt for å ha skapt falske minner om incest hos sine pasienter gjennom hypnose. "5

Prosessreglene endres

Den 11. juni 1993 ble straffeprosessloven i Norge endret slik at også alvorlige straffesaker skal pådømmes i byrett/herredsrett først. Da er det mulig for den dømte å anke til lagmannsrett. Begjæring om gjenopptakelse, som Per Liland, Torgersen og mange andre har kjempet forgjeves for i årtier, bortfaller. Påtalemakten kan ikke lenger hindre en gjenopptakelse dersom saken ankes til lagmannsrett slik de nye reglene tillater.

Karmøy-drapet

Den første alv
som fulgte de
herredsretten b
brak av norsk p

En ung kvinne
var omfattende
siktet for drap
tidspunktet for
behandlingen
lagmannsretter

- 1) Det er
- 2) Håren
- 3) Ingen
- 4) Fetter
vitne.

Det var åper
grunnlag. Ett
Politiet må l

Etter
tilståelsen til
imidlertid så
istedet at d
Solbakken d
denne anken
eller Torge
sannsynligh

Enda en uv
besluttet at
Det ble ogs
Den rettsme
et nytt elem

Etter denne
stillingen

avsløst alvorlige straffesak som er behandlet etter denne endring, er saken om å lage det såkalte Karmøy-drapet. Under Karmøy-sakens behandling i domstolene ble de fleste av de ovenfor nevnte kritikkverdige metodene tatt i bruk av norsk politi. Det som antas å være en falsk tilståelse ble tvunget frem.

En ung kvinne, 17 år gammel ble funnet drept og mishandlet. Etterforskningen avsluttet. Etter ett år og ni måneder ble fetteren til avdøde arrestert og anklaget for drapet. Han ble isolert på enecelle med brev og besøks forbud. På grunnlaget for arrestasjonen forelå følgende fakta som ikke endret seg under rettsforhandlingen i herredsretten og den etterfølgende gjennomgang i domstolene, gjengitt etter Verdens Gang:

- 1) Det er ikke funnet bevis som knyttet fetteren til drapet eller til åstedet.
- 2) Hårene som ble funnet i den dreptes hender stammer ikke fra fetteren.
- 3) Ingen hadde observert fetteren og den drepte sammen drapskvelden.
- 4) Fetteren hadde alibi for det aktuelle tidsrom Alibiet ble imøtegått av ett vitne. 10

Det var åpenbart dristig av politiet å sette fast en ungdom uten et bedre grunnlag. Etterforskningen synes å være ved veis ende, noe nytt var ikke i vente. Politiet må ha hatt en plan når det gikk til dette skritt.

Etter en tid tilsto fetteren drapet på en indirekte måte. Han trakk senere tilståelsen tilbake fordi han mente han var satt under press. Herredsretten fant imidlertid så mange detaljer i tilståelsen som stemte med tekniske funn på stedet at den mente det knyttet fetteren til drapsstedet. Byrettsdommer Holmhaugen dømte ham til 14 års fengsel. Dommen ble anket på stedet. Uten denne ankemulighet ville vi ha stått overfor et nytt justismord, en ny Liland-, eller Torgersen-sak, hvor påtalemyndigheten, sin vane tro, med stor sannsynlighet ikke ville tillate gjenopptaking.

Enda en uvanlig ting skjedde. Lagrettens administrator, Hanne Sophie Greve besluttet at forsvarerne skulle få ansette privatetterforsker for statens regning. Det ble også oppnevnt sakkyndige med mandat utover det riksadvokaten og Den rettsmedisinske kommisjon mener det skal være. 1 Dermed er det åpnet for et nytt element i straffeprosessen. Politiet har fått en motpart.

Etter denne innsats trakk Hanne Sophie Greve seg fra Karmøy-saken for å tiltre stillingen som dommer ved menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg.

Forsvarerne hadde nå resurser til å gjennomgå politiets arbeide og til å finne frem til sakkyndige som kunne belyse sakens uopklarte sider. Advokat Arvid Sjødin var forsvarer i herredsretten. I Lagmannsretten trakk han seg som forsvarer, men ble innstevnet som vitne. Som vitne kunne han fortelle om sine opplevelser som forsvarer i byretten. Om sitt første møte etter at han var oppnevnt som forsvarer, forteller han:

Forsvarsadvokaten lurt av politiet

"Jeg ble møtt av en veldig hyggelig mann fra Kripos som "dessverre" hadde glemt forsvarerdokumentene i Haugesund, men som tilbød seg å gi meg en muntlig orientering. Det gikk jeg med på, og det var min tabbe."

I denne orienteringen fikk Sjødin høre at politiet hadde *"veldig mye på fetteren."* Sjødin sier han ble foret med uriktige opplysninger i klientens disfavør. Blant annet at bestemoren hadde observert ham hjemme foran vaskemaskinen med blodige klær dagen etter drapet. Dette viste seg å være oppspinn. Kripos lederen benekter i ettertid å ha kommet med denne uttalelsen. Dokumenter og informasjon som ville gitt Sjødin et helt annet utgangspunkt for forsvarerjobben, var blitt underslått.

Da Sjødin første gang møtte sin klient hadde han vært i forhør i 20 timer. Sjødin møtte en gutt som skalv. Det første han sa var:

"Dømmer de uskyldige folk i Norge?"

"Jeg var idiot og svarte nei".

Den drapssiktete fetteren sa han var blitt arrestert ved en misforståelse som han mente ville bli oppklart bare han fikk forklart seg. Sjødin gjorde ham oppmerksom på at han ikke hadde plikt til å forklare seg for politiet. Fetteren ville allikevel at politiavhørene skulle fortsette.

Sjødin mener politiet bevisst satte ham ut av spill som forsvarer i de avgjørende faser i drapsetterforskningen.

"For meg er det åpenbart at politiet etter et år og ni måneders resultatløs etterforskning mente man var nødt til å gjøre noe. Så tok de en sjanse, og bestemte seg for en person. Først tok de advokaten, så gutten" 4

Fetteren narret i avhørsfelle

Politiet hadde ikke utarbeidet avhørsdokumenter slik loven krever. Den enkelte avhørsledere hadde imidlertid personlige dagbøker som de først ikke var

willige til å leg
utlevert.

Ved å
psykolog og av
plan som førte

Planen innehol

1. *Isolasj*
forklar
2. *Overdr*
beviser
3. *Atmos*
tilståel
drapet
4. *Under*
erindr
virkeli
5. *Skape*
sin fo
trover
6. *Skylds*
følsom
var gl
7. *Veilea*
vesent
tilfelle
8. *Gjenk*
teknik
ham t
skrive
9. *Alvor*
fettere

Gudjanson er

Den svenske
drapet.

Mellom dem
de utenlandsk

villige til å legge frem. Det måtte en rettslig kjennelse til for å få dagbøkene utlevert.

Ved å gå gjennom dagbøkene kunne den oppnevnte islandsk-engelske psykolog og avhørseksperten Gisli Gudjanson påvise at politiet hadde fulgt en plan som førte til at fetteren tilsto ting han ikke husket.

Planen inneholdt ifølge Gudjanson følgende elementer:

1. **Isolasjon.** Fetteren skulle isoleres fra familie og venner. Hvis han forklarte seg slik som politiet ønsket, skulle han få besøk av dem.
2. **Overdrivelse.** Etterforskerne skulle overdrive og overbetone styrken av bevisene mot fetteren.
3. **Atmosfære.** Politiet skulle skape en atmosfære som lå til rette for en tilståelse, blant annet for å få frem at politiet viste forståelse for at drapet kunne være et uhell. At noe kunne ha gått galt.
4. **Undergrave erindringen.** Politiet skulle undergrave fetterens egen erindring om sitt alibi og få ham til å tro at han hadde glemt det som virkelig skjedde.
5. **Skape uro.** Etterforskerne skulle skape uro hos fetteren hvis han sto på sin forklaring om uskyld. De skulle si at det ville styrke hans troverdighet i retten å snakke om det som virkelig hadde hendt.
6. **Skyldfølelse.** De skulle også gi ham skyldfølelse og spille på hans følsomhet og blant annet ta opp at han på en fest hadde sagt at han var glad kusinen var død.
7. **Veiledning.** Gudjanson mente politiet veiledet fetteren i avhør på en vesentlig detalj på åstedet. Han mener at det trolig har skjedd en rekke tilfelle av veiledning og ledende spørsmål.
8. **Gjenkalle minner.** Kripas avhøreren brukte ifølge Gudjanson flere teknikker for å gjenkalle det han mente var fortrenkte minner. Han fikk ham til å skrive teorier om hva som kunne ha skjedd, blant annet skrive et filmmanus om drapet.
9. **Alvoret.** Politiet skulle vektlegge alvoret i siktelsen, og antyde at fetteren kunne få lavere straff hvis han tilsto.

Gudjanson er overbevist om at tilståelsen til fetteren er falsk.

Den svenske psykiateren Ulf Åsgård er like overbevist om at fetteren begikk drapet.

Mellom dem står psykiatrene Kjell Noreik og Bertold Grünfeld. Noreik mener de utenlandske psykiatrene har vært for kategoriske i sine konklusjoner" 2

Det var Ulf Åsgårds vurderinger som ble lagt til grunn da herredsretten dømte fetteren til 14 års fengsel i november 1997. Åsgårds sakkyndige erklæring var ikke godkjent av Den rettsmedisinske kommisjon. Åsgård kom med en ny revidert erklæring i lagmannsretten. Han kritieres for at han aldri har sett den siktede og at den sakkyndiges personlige kjennskap til avhørslederen legges som premiss i vurderingen av om avhørene skjedde i akseptable former, mens andre opplysninger som avhørenes varighet, deprivasjon av ytre impulser og lignende, ikke er diskutert 3

Fetteren skriver brev til justisministeren

"Kjære justisminister Aud Inger Aure...

Jeg ble etter etter forskningslederen beslutning fremstilt for varetekt den 10.02.97 og ilagt fire uker med brev- og besøksforbud. Der og da var mitt liv ødelagt. Jeg har prøvd å tenke tilbake og spurt meg selv om hvorfor det skulle være nødvendig med fullstendig isolasjon av en ungdom så lang tid etter mitt søskenbarns bortgang, og prøvd å angripe problemstillingen utfra en noenlunde objektiv synsvinkel. Men jeg finner ingenting som kan forsvare den tortur politiet håndhevet med dommerens velsignelse. Det ble hevdet fare for bevisforspillelse ett år og ni måneder etter den påståtte handling.

Å sitte i sjokk, med de aller verst tenkelige påstander hengende over seg, fullstendig uten et trygt menneskelig kontaktnett å støtte seg til, er ikke å betegne som annet enn tortur. Det sies at å sitte i fengsler uten sammenligning er verst første gang, men jeg er overbevist om at isolasjon, med brev, og besøksforbud, uten radio, TV, aviser eller annet lesestoff, er noe ingen kan klare å takle uten å måtte slite med alvorlige ettervirkninger resten av livet. - Jeg taklet det akkurat så dårlig som en kan forvente av en 19 åring som gjennom hele sitt liv hadde vært vant til medmenneskelig trygghet og varme. En ungdom hvis frihet var en selvfølgelig og nødvendig del av en aktiv positiv hverdag. En kulde, ensomhet, utrygghet og et svik som var så fremmed for meg at det kunne fått langt mer katastrofale følger enn at jeg selv helt uskyldig tilslutt begynte å tvile på min uskyld/tro på min skyld, og erkjente noe jeg aldri hadde hatt i mine villeste tanker tidligere at jeg hadde gjort. Fordi jeg var fullstendig ærlig overfor mine følelser og inntrykk hele tiden under en periode på nærmere 200 timer med ensidig overtalelseskunst fra de eneste mennesker jeg hadde å forholde meg til, og i min uvitenhet stolte på i denne fireukers perioden. Da medregnet en godtroende advokat politiet brukte som sin "forlengede arm" i sitt psykologiske spill. Derfor kom det politiet ønsker å kalle en "tilståelse".

Politiet villeder
Fetteren mente han
bekrefte.

Mot dette a
og dрукket øl. Hun
seg klokken 01:45
spørreskjemaet hun

Politiadjuta
fikk Haugesund Av
den tiltalte fetteren

På et parolemøte p
hadde gitt opply
oppslaget til å pr
Kripos-lederens da

Opplysningen var
Faren anmeldte
Etterforsknings
politiadjutanten,
skal ifølge Dagbl
fikk av Sæfo. Poli

Politiadjutantens
retten. Dette syn
politihold. En av
vitne i herredsret
alibi ved hjelp av
besøk hos fettere
hadde sagt at ha
han så det på et d

Forsvare
det aldri hadde
politioverkonsta

Politiove
fetteren i denne
skjemaet. Overl
besøket.

Advoka
om digitaluret il

Politiet villeder

Fetteren mente han kom hjem drapsnatten klokken 00:05. Det kunne hans far bekrefte.

Mot dette alibi sto en den gang 14 år gammel jente som hadde vært ute og drukket øl. Hun påstod å ha sett fetteren som hun ikke kjente, sykle forbi seg klokken 01:45 om natten, etter den tid man antok at drapet var begått. I spørreskjemaet hun fylte ut like etter drapet hadde hun ikke nevnt noen syklist.

Politiadjutanten som var den juridisk ansvarlige for etterforskningen fikk Haugesund Avis til å skrive at tiltaltes far hadde endret sitt vitneprov og at den tiltalte fetteren nå ikke lenger hadde noe alibi.

På et parolemøte på lensmannskontoret samme dag sa politiadjutanten at hun hadde gitt opplysningene for at Kripos-etterforskeren skulle bruke avis oppslaget til å presse fetteren som satt isolert. Denne plan ble bekreftet i Kripos-lederens dagbok.

Opplysningen var ikke korrekt. Fetterens far hadde ikke endret forklaring. Faren anmeldte politiadjutanten for taushetsbrudd til Det Særskilte Etterforsknings Organ for politisaker i Rogaland. Sefo kritiserte politiadjutanten, men henla klagen Flere polititjenestemenn i politidistriktet skal ifølge Dagbladet ha reagert på den milde behandlingen politiadjutanten fikk av Sæfo. Politimesteren har i ettertid gitt henne en irrettesettelse. 6

Politiadjutantens "lekkasje" gikk ut offentlig. Hensikten kan ha vært å påvirke retten. Dette syn forsterkes etter at fetterens alibi ble angrepet nok en gang fra politihold. En av politiadjutantens underordnede, en politioverkonstabel var vitne i herredsretten. Han sa at den 20-årige tiltalte resonnererte seg frem til sitt alibi ved hjelp av et kjøkkenur som ikke eksisterte. Politimannen hadde vært på besøk hos fetterens familie få dager etter drapet. Han sa han husket at fetteren hadde sagt at han kom hjem klokken 00:05 og at han begrunnet dette med at han så det på et digitalur på kjøkkenet

Forsvareren, Arvid Sjødin, konfronterte politioverkonstabelen med at det aldri hadde vært noe digitalur på kjøkkenet. "Da har tiltalte løyet", sier politioverkonstabelen.

Politioverkonstabelen hadde fylt ut spørreskjemaet sammen med fetteren i dennes hjem. Den opplysningen han nå kom med var ikke tatt med på skjemaet. Overkonstabelen sier han husker denne episode helt sikkert fra besøket.

Advokat Sjødin gikk hardt på vitnet for å få svar på hvorfor påstanden om digitaluret ikke var skrevet inn i noen egenrapport.

"Dette er helt nytt, når oppga du det til din ledelse, for aktor var åpenbart orientert," sa forsvareren. Han fikk intet skikkelig svar av vitnet.

Aktor grep inn og fortalte at han hadde fått vite det av politioverkonstabelen utenfor rettslokalet dagen før.

Det ble amper stemning i rettslokalet. Da Dagbladets fotograf tok bilde av politioverkonstabelen utenfor rettslokalet ble han sint. Han tok tak i fotografen og klemte ham opp mot en vegg. Fotografens mobiltelefon ble skadet. Forholdet ble anmeldt. 7

Hvis disse to angrep er forsøk fra politihold på å påvirke dommen på en usaklig måte i den hensikt å medvirke til å få mistenkte dømt, rammes handlingene av Den Borgerlige Straffelovs paragraf 110. Den sier:

"En Dommer, et Lagrettemedlem eller en Skjønnsmand der som saadan handler mod bedre vidende straffes med Fængsel indtil 5 Aar. Har han derved bevirket eller med virket til, at nogen urettelig fældes til Straf eller større Straf end fortjent, straffes han til Fængsel i minst 2 Aar.

Er paa Grund at Forbrydelsen. Dødsstraf fullbyrdet eller Frihedsstraf udstaaet i mer end 5 Aar, kan Fængsel indtil 21 Aar anvendes".

Straffbar unnlåtelse

Filmmanuskriptet, som fetteren skrev sammen med Kripos-etterforskeren, den såkalte "tilståelse", ga en detaljert fremstilling av hvordan drapet kunne ha foregått. Dommeren i herredsretten mente at fetteren ikke kunne ha skaffet seg så detaljerte og korrekte opplysninger om drapet uten at han selv var drapsmannen.

På fengslingsmøtet den 10. februar 1997 leste imidlertid politiadjutanten opp en meget detaljrik fremstilling av omstendighetene omkring drapet mens fetteren og Kripos-etterforskeren var tilstede. Dette dokument ble ikke lagt frem i herredsretten. Politiadjutanten var som nevnt juridisk ansvarlig for etterforskningen. Hun grep ikke inn da dette punkt ble behandlet i herredsretten. Aktor ble derved forledet til å rette falsk anklage mot fetteren idet han påstod at fetteren ikke kunne ha fått disse opplysningene uten selv å være drapsmannen. Dommeren tok den falske anklagen tilfølge og dømte fetteren, som tidligere nevnt, til 14 års fengsel. Hvis disse opplysninger som jeg har fra pressen er riktige, rammes forholdet av straffelovens § 168 som sier:

"Den som ve
Paaalemynd
Forvanskning
Bevis eller m
anden Sigte
sammedvirke
Fængsel fra
Forseelse, m

Og § 169:

"Er paa G
Fældet til
Dødsstraf, s
Grund at F
i mer end
Aar"

Da saken va
Nadheim fæ
Forsvareren
i stand til å
hadde fått i
åstedet og s

Frikjent

En lagrett
trukket ut
skyldsspor
eller godta
til, er de i
er gjengitt

"Den som ved falsk Anklage, Anmeldelse eller Forklaring til Retten, Paatalemyndigheden eller annen offentlig Myndighed eller ved Forvanskning eller Bortryddelse av Bevis eller tilveiebringelse av falsk Bevis eller mot bedre vidende paa anden Maade søger at paadrage en anden Sigtelse eller Fældelse for en strafbar Handling, eller sommedvirker hertil, straffes, hvis det handles om en Forbrydelse, med Fængsel fra 6 Maaneder indtil 8 Aar, og hvis det handles om en Forseelse, med Fængsel indtil 4 Aar"

Og § 169:

"Er paa Grund at Saadan Forbrydelse som i § 168 nævnt nogen Fældet til Frihedsstraf, som helt eller delvis er udstaaet, Ellertil Dødsstraf, straffes de Skyldige til Fængsel ikke under 1 Aar. Er paa Grund at Forbrydelsen Dødsstraf fuldbyrdet eller Frihedsstraf udstaaet i mer end 5 Aar, kan den Skyldige straffes med Fængsel indtil 21 Aar"

Da saken var oppe i lagmannsretten hadde forsvarerne Sigurd Klomsæt og Erik Nødheim fått tak i den detaljrike beskrivelsen politiadjudanten hadde lest opp. Forsvareren kunne nå gi en troverdig forklaring på hvorfor fetteren hadde vært i stand til å lage den detaljrike beskrivelsen ved å kombinere opplysninger han hadde fått i ettetid. Før han ble arrestert kunne han, som alle andre, fritt dra til åstedet og studere de øvrige detaljene der.

Frikjent og dømt

En lagrett består av tre juridiske dommere og en jury på 10 legfolk. De siste er trukket ut blant befolkningen. Juryen har som oppgave å svare ja eller nei på skyldsspørsmålet uten å begrunne svaret. De juridiske dommere kan forkaste eller godta juryens konklusjon. Hovedpunktene juryen her hadde å forholde seg til, er de i innledningen nevnte punkter fra 1 til 4 og følgende punkter slik det er gjengitt i Verdens Gang:

5. Usikkerhet rundt måten tilståelsen kom på. Fetteren kan ha blitt presset til å gi det som engelske sakkyndige mente var en falsk tilståelse.
6. Hvor mye visste fetteren egentlig før han ga "tilståelsen"? Var hans historie rett og slett et oppkok av detaljer han hadde fått av politiet?

7. Politietterforskernes private dagbøker røpet det forsvarerne mente var taktiske trekk som i beste fall var på kant med loven. 10

Juryen satt sammen i 9 timer. Den frifant fetteren. De juridiske dommerne godtok kjennelsen. Fetteren var fri.

Foreldrene til den drepte krever erstatning av fetteren

Det underlige skjedde at de samme tre lagrettdommerne som godkjente juryens kjennelse den 17. juni, og frifant fetteren, dømte ham neste dag til å betale 100 000 kroner i erstatning til den dreptes foreldre. Juryen kjennelse var ikke rettet mot erstatningsspørsmålet. De tre dommerne bygde sin avgjørelse på at det juridisk sett skulle mindre tvil til for å frikjenne for drap enn for slippe erstatning. Dommerne foretok en juridisk matematisk vurdering av juryens kjennelse som sa at graden av skyld lå mellom disse ytterpunkter. Dette må karakteriseres som ubegrunnet juridisk spissfinderi og en uberettiget innblanding av matematikk. Det lå ingen gradering i juryens kjennelse. Fetteren var frifunnet på alle punkter. Juryens formann erklærte at han etter denne underkjennelse av juryens arbeid ikke ville delta i noen jury i fremtiden.

Fetteren er igjen stemplet som drapsmann. Han anket avgjørelsen til Høyesterett før dommeren hadde fått tid til å snakke ferdig.

Erstatningssaken ble behandlet høsten 1999. Med tre mot to stemmer sluttet Høyesterett seg til lagmannsrettens kjennelse. Fetteren som var frikjent for drap ble dømt til å betale 100 000 kroner i erstatning til den dreptes foreldre.

Erstatning til begge parter

Fetteren krevde erstatning. Han ble i april 2001 tilkjent erstatning og økonomisk oppreisning på 475 000 kroner fra staten. Den dreptes foreldre krevde pant i fetterens erstatningsutbetaling med 160 000 kroner. Namsmannen i Karmøy økte beløpet og beslagla 230 000 kroner, slik at også eventuelle renter og saksomkostninger til foreldrene ville bli dekket. 15

Fetteren la denne avgjørelse frem for menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg og ble her fritatt for foreldrenes krav,

Flere mistenkte

"Gang på gang har jeg etterlyst hva slags videre undersøkelser som er foretatt overfor konkrete personer uten å få svar. på hvorfor og hvordan de er sjekket ut av saken," sier Sjødin, som mener det er minst 8 personer som burde sjekkes

nærmere. "Senest sa politiet oppsøkningsvekk

Kripes-etterforskere
blitt etterforsket, m
skulle starte ny ette
lagrettens formann
Baugesundpolitiet.
var sjekket ut av s
lederen til avhør fo

Blodig mann

Drapsnatta ble en
Karmøy. Mannen
som ikke har alibi
han skal ha kjørt
skal han ha oppsø
drapet skjedde.
følge vitnene va
beruset. Vennepe
ha meldt fra til p
politiet om dette
ham ut at saken

Etter det Dagbl
sjekket ut av
seksualforbryte

Krever ny

TV 2 melder
etterforskning
gjerningsmann
ett år. Han r
vitneutsagn or
skal ha hatt
dekker til bil
Gulating la
Karmøyman

Senest sist mandag fikk jeg henvendelser fra personer som har gitt oppsiktsvekkende opplysninger som ikke er undersøkt godt nok", sa han.

Etterforskeren ble innkalt for annen gang for å redegjøre for de som var etterforsket, men som var befridd for mistanke. Han sa at hvis han i dag skulle starte ny etterforskning hadde han intet sted å begynne. Dagen etter fikk lagrettsformann brev fra en advokat som var godt kjent innenfor lagmannspolitiet. I brevet redegjorde han for en ny mistenkt person som ikke var tatt ut av saken. Lagrettens formann besluttet straks å innkalle Kripoforskeren til avhør for tredje gang. 11

Blodig mann

Drapsnatta ble en blodig og oppskrapet mann observert utenfor Kopervik på Karmøy. Mannen er aldri sjekket ut av saken. Han er en blant flere personer som ikke har alibi. I det eneste politiavhøret han har gitt, forklarer mannen at han skal ha kjørt bil i området omkring Kopervik drapsnatta. Samme kvelden skal han ha oppsøkt et vennepar av seg ved 02,00 - 02,30-tiden, kort tid etter at drapet skjedde. Da skal mannen ha vært oppskrapet i ansiktet og nydusjet. Blodige vitnene var han svært fortvilet over noe som hadde skjedd. Han var også beruset. Venneparet skal ha reagert på oppførselen hans. Både de og andre skal ha meldt fra til politiet om dette. Venneparet er allikevel aldri formelt avhørt av politiet om dette. Politimannen som avhørte den oppskrapetemannen, sjekket ham ut at saken fordi han trodde skadene kom fra en slåsskamp dagen etter.

Etter det Dagbladet kjenner til er det også andre navngitte personer som ikke er tatt ut av saken. Blant dem finns to menn som tidligere har begått seksualforbrytelse mot kvinner. 11

Krever ny etterforskning

TV 2 melder at forsvarerne til fetteren ber Riksadvokaten om å beordre ny etterforskning i drapssaken. Årsaken er opplysninger om en mulig gjerningsmann som nå er død. En privat etterforsker har arbeidet med saken i ett år. Han vil legge frem en rapport til Riksadvokaten som inneholder vitnetsagn om en navngitt mann som ble observert i området drapsnatten. Han skal ha hatt ferske sårmerker i ansiktet. Få dager etter kjøpte mannen nye dekk til bilen sin som ble omlakkert og solgt. Under rettsforhandlingene i Gulatings lagmannsrett ble etterforskningslederen spurt om denne Karmøymannen. Han mente mannen ikke kunne knyttes til drapet 14

Politiet etterforskes

I fire måneder har Det Særskilte Etterforsknings Organ for politisaker, Sæfo, etterforsket de som ledet jakten på morderen i Karmøysaken. De fire anmeldte er en førstestatsadvokat, to Kripos-etterforskere og en lensmannsbetjent. Denne gang må de forklare seg som mistenkte. Statsadvokaten og de tre politifolkene er anmeldt av forsvarsadvokaten Arvid Sjødin for en rekke hendelser under etterforskningen av drapet på Karmøy, og under de to rettssakene som fulgte. Forsvarsadvokaten mener politiet bevisst holdt unna vitneforklaringer og dokumenter som gikk i fatterens favør. 12

Ny rettsrunde?

Lagmannsretten aviste fatterens anke over erstatningsbeløpet. Høyesterett opphevet lagmannsrettens kjennelse. Høyesteretts begrunnelse var at det er kommet nye momenter i saken. Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg hadde tilkjent fatteren en erstatning for ikke økonomisk skade på 20 000 Euro. Domstolen mente at lagmannsretten hadde brukt en ordlyd i oppreisningsdommen mot fatteren som kunne skape tvil om det var riktig av retten å frikjenne ham for drapet på Birgitte Tengs. Dessuten hadde østerrikske DNA analyser av hårstrå som var funnet i Birgitte Tengs hender vist at hårene ikke tilhørte fatteren. Han kunne derfor ikke knyttes til åstedet. Advokaten til Birgitte Tengs foreldre, John Christian Elden, som har II grad i Losje 49, St. Clemens til den rette Vinkel, sier:

"For det første er spørsmålet om hårbevis fortsatt uklart. For det andre har ikke domstolen i Strasbourg frikjent fatteren. Strasbourg har heller ikke sagt at det var galt av lagmannsretten å dømme fatteren til å betale oppreisning. De har sagt at ordlyden i dommen var krenkende." 16

Ny domstol

Aud Inger Aure, justisminister i Kjell Magne Bondeviks borgerlige treparti-regjering, foreslår å opprette en ny domstol som skal ta seg av gjenopptakelsessøknader. Den nye domstol skal stå utenfor det eksisterende rettsapparat. I dag skal den domstol som har avsagt dommen avgjøre om den dømte skal få sin sak tatt opp på ny. Forslaget er sprunget ut av de mange gjenopptakelser som har endt med frifinnelse, og at de straffedømte har måttet kjempe i årevis for å oppnå rettferdig behandling. 13

Fra juridisk hold arbeides det for å oppheve juryordningen. Juryen er imidlertid en garanti for rettssikkerheten. Et jury medlem står utenfor det etablerte ofte autoritære rettssystem. Karmøy-saken viser at vi trenger juryen, ikke for at den dømmer "bedre" enn de juridiske dommere, men fordi den er uavhengig og

velges ved lo
juristenes nett

Politiavhø

I 2003 er det
tid da forhør
visse forhørs

Kilder:

- 1 Hilde
- 2 Svein
- 3 Karin
- 4 Karin
- 5 Jon S
- 6 Svein
- 7 Arild
- 8 Karin
- 9 Geir
- 10 Han
- 11 18. j
- 12 Svei
- 13 Rob
- 14 Aft
- 15 Aft
- 16 Aft

velges ved loddtrekning og derfor ikke lar seg trekke inn i de etablerte juristenes nettverk.

Politiavhør skal tas opp på video

I 2003 er det vedtatt at alle politiavhør skal tas opp på video. Det er slutt på den tid da forhørslederen kan gjøre seg til kamerat med den tiltalte for å oppnå visse forhørmessige fordeler.

Kilder:

- 1 Hilde Haugjerd, *Dagbladet*, 10. juni 1998.
- 2 Svein Ove Søreide, *Dagbladet*, 10. juni 1998,
- 3 Karin Bøhm Pedersen, *Aftenposten*, 7. juni 1998.
- 4 Karin Bøhm Pedersen, *Aftenposten*, 6. juni 1998.
- 5 Jon Sandvik, *Klassekampen*, 18. januar 1996.
- 6 Svein Ove Søreide, *Dagbladet*, 4. mai 1998.
- 7 Arild M. Jonassen, *Aftenposten*, november 1997,
- 8 Karin Bøhm Pedersen, *Aftenposten*, 11. juni 1998,
- 9 Geir Selvik, *Dagbladet*, 12.. juni 1998,
- 10 Hans Petter Aass, Erik Tumyr, Lars Erik Nygaard, *Verdens Gang*, 18. juni 1998.
- 11 Svein Ove Søreide, *Dagbladet* 19. juni 1998,
- 12 Svein Ove Søreide, *Dagbladet*, 21. desember, 1998.
- 13 Robert Gjerde, *Aftenposten*, 7. desember 1998.
- 14 *Aftenposten*, 23. oktober 1999, gjengitt fra TV 2.
- 15 *Aftenposten*, NTB, 19. mai 2001.
- 16 *Aftenposten*, 22. februar, 2003.